అన్నలు

"రామారావు మంచివాడేనా?"

"ఎందుకూ?"

"చెప్పవోయ్! రామారా వెలాంటి వాడు?"

"రామారా వెలాంటి వాడైతే నీ కెందు కోయ్!"

"సీరియస్‌గా అడుగుతున్నాను. ఎలాంటి వాడతను?"

"నువ్వెలాంటి వాడివని అతను నన్నెప్పుడూ అడగలేదు."

"అతనితో మనకి పని పడిందిలే!"

"ఏం పని?"

"చెప్తాగా? అసలత నెలాంటి వాడో చెప్పు ముందు."

"ఎలాంటి వాడు కావాలి నీకు?"

"మంచి వాడు."

"అంటే?"

"అంటే ఏమిటి? అతను సిగరెట్లూ అవీ తాగుతాడా?"

"సిగరెట్లూ అవీ తాగే వాళ్ళు చెడ్డవాళ్ళా?"

"అబ్బ! అది కాదోయ్! అల్లాంటి అల వాట్లన్నీ మంచి లక్షణాలా? ఆరోగ్యాలు చెడతాయి. సంసారాలు అప్పులపాలౌతాయి. అవన్నీ ఆలోచించని వాడు మూర్ఖుడేకదా?"

"దానికి నా ఆర్గ్యుమెంటు చాలా వుంది గానీ, రామారావు సిగరెట్లు కాల్చడు. బీడీలూ చుట్టలూ కాలుస్తాడనుకుంటా, చవకనీ, ఆరోగ్యానికి కొంతన్నా మంచిదనీ ...."

"ఏడిసినట్టుంది. ఈ రోజుల్లో చుట్ట లేమిటి? బీడీలు కూడానా, సిగ్గుచేటు! ఆ కాల్చేదేదో సిగరెట్లే ఏడిస్తే, నలుగుర్లో ఫేషనుగానన్నా వుంటుంది."

"నీకు కావలసింది అదన్నమాట .... ఫేషనూ గొప్పా .... ఇప్పుడేగా అనారోగ్యం, డబ్బు ఖర్చూ అన్నావు ....?

"నువ్విలా మాట మాటకీ పెడర్థాలు తీస్తా వెందు కోయ్? మనం కాస్త పది మంది మధ్యా తిరగాలి కదా?"

"బీడీలు కాల్చేవాళ్ళు పదిమంది మధ్యా తిరగటం లేదా?"

"నీకో నమస్కారం నాయనా! అసలు సంగతి చెప్తావా, పొమ్మంటావా? రామారావు మీ ఆఫీసులో వాడేకదా, నీకు బాగా తెలిసి వుంటుందని నేనెంతో ఆశపడివొస్తే ...."

"అంత నిరాశపడకు మరి. రామారావు మా ఆఫీసులో వాడే. నాకు బాగా తెలిసిన వాడే. పోనీ ఇప్పుడడుగు. ఏం చెప్పమంటావు?"

"అదే, రామారావు సంగతి. మంచి వాడేనా?"

"నీకీ పిచ్చి పట్టిందేవిటి? రామారావు మంచి గోల నీ కెందుకోయ్ బాబూ?"

"అదిగో, ఇప్పుడేగా చెబుతానన్నావు?"

"అన్నానని నాకూ నీకూ అవసరంలేని చెత్తంతా వాగుతానా?"

"అవసరం వొచ్చింది గనకే కదా?"

"అవసరం ఏమిటో నాకు చెప్ప కూడదు. నేను మాత్రం నాకు తెలిసిన రహస్యాలన్నీ నీ కందించాలి. ఏం మనిషివో!"

"అది కాదోయ్! నీకు చెప్పటానికేం? మా రాధని రామారావు కిద్దామనీ."

"రాధనా? ఇచ్చెయ్యడమే!"

"అలా అనటం మన సంప్రదాయం. తరతరాల నించీ ...."

"సరేసరే! ఇప్పుడా తరాలన్నీ చీల్చుకుంటూ వెళ్ళకు. ఈ జన్మకి వెనక్కి రాలేవు. అయితే రాధకి పెళ్ళి వ్యవహారం అన్న మాట. ఇంకా చదువుతున్నట్టుందిగా?"

"చదువుతోందిలే, పెళ్ళయితే మానేస్తుంది."

"తనే మానేస్తానందా?"

"తను చదువుతాననే అంటోంది. మా అమ్మా ...."

మా నాన్నగారూ"

"మీ మేనత్తా .... మీ బామ్మర్దీ ...."

"చాల్లేవోయ్! నీకు మరీ నవ్వులాటగా వుంది. పెళ్ళి కెదిగిన ఆడపిల్ల గురించి పెద్దవాళ్ళు ఆలో చించరా?"

"ఎందుకూ? ఆడపిల్లకి ఆలోచించటం చేత కాదనా? ఆడపిల్లలు ఎదిగి ఎదిగి పెద్ద వాళ్ళవటం పెళ్ళికే నన్నమాట! ఎప్పటికైనా సమాజంలో పెళ్ళి తంతు లేకండా పోతే ఆడపిల్లలు ఎదగడం మానేస్తా రనుకుంటాను!"

"నీతో ఎవడు మాట్లాడగలడు? ఇంతకీ రామా రావు సంగతి చెపుతావా లేదా?"

"చెప్తాలే, ముందు రాధ సంగతి కానీ! ఆమె చదువుతానంటోంటే ఎవడు మంచివాడో వెదుక్కుని వాడి కిచ్చేసే వ్యవహారం ఎందుకు?"

"ఏమిటోయ్ బొత్తిగా ఈ లోకం మనిషి కానట్టు మాట్లాడుతావు? ఆడపిల్లకి ఇప్పట్నుంచి సంబంధాలు చూడకపోతే పాతికేళ్ళొచ్చినా పెళ్ళి చెయ్యలేం."

"నువ్వు చాలా మాటలు కత్తిరించుకోవాలి శేష గిరీ! వొకరి పెళ్ళి ఇంకోరు చెయ్యడం ఏమిటి? ఎవరి పెళ్ళి వాళ్ళే చేసుకోగలరు. కనీసం .... వాళ్ళు కోరి నప్పుడు .... కావాలన్నప్పుడు .... ఆమె ఇప్పుడు వద్దం టోందిగా?"

"వద్దనకపోతే కావాలని ఆడపిల్లలు చెపుతార టోయ్? రేపు కావాలన్నప్పుడు సంబంధాలు దొరుకు తాయా?"

"ఓహో, ఆడపిల్లల తండ్రీ! ఏభై ఏళ్ళ వాడివా నువ్వు? ఎంత మంది కూతుళ్ళని కని పెంచావు? ఏ ఆడపిల్ల మనసూ నీకు అర్థంకాలేదా?"

"వెటకారం చేస్తే చెయ్యిగానీ మా కుటుంబం పరిస్థితి నీకు తెలీదోయ్! మా నాన్నగారికి బీపీ వచ్చిన దగ్గర్నించీ అమ్మకి వొకటే బెంగగా వుంది. రాధకి పెళ్ళి కాకుండానే ఆయన పోతారేమోనని ...."

"బీపీ వొస్తేనే పోతారా మనుషులు? కూతురికి పెళ్ళయింతర్వాత పోతే ఫర్వా లేదా? అసలు అప్పుడు పోయి తీరాలా?"

"ఏం మాటలోయ్! రాధకి పెళ్ళవ కుండానే నాన్నగారు పోతే ఎలాగ?"

"ఏం, పోతే? తర్వాత రాధకి పెళ్ళే కాదా?"

"అవుతుందనుకో, ఆ ముచ్చట ఆయన కూడా చూడాలి కదా?"

"ఆ లెక్కన ఇంకా చాలా చూడాలి. వెయ్యేళ్ళు బతికినా మనం చూడాల్సిన ముచ్చట్లు మిగులుతూనే వుంటాయి. నెహ్రూ లాంటి ఎందరో జిజ్ఞాసాపరులు, చంద్రుడి మీద మనిషి దిగిన మహాద్భుతం చూడ కుండానే పోయారు!"

"నాయనా! నీకో నమస్కారం! పోతాను."

"రామారావు సంగతి అక్కర్లేదా?"

"అక్కర్లేదులే!"

"సరే, వెళ్ళు! సినిమా అన్నలాగ చెల్లెలికి సంబం ధాలు వెతికి వెతికి తల తాకట్టుపెట్టి చెల్లెలికి పెళ్ళి చేసి, పందిట్లో నిలబడి గర్వపడుతూ ఫొటో తీయించు కునే ఛాన్సుపోతుంది నీకు!"

"నేను అందుకే చేస్తున్నా ననుకుంటున్నావా? తండ్రి అనారోగ్యవంతుడై పోతే, ఆడపిల్ల పెళ్ళి చెయ్యటం తోడబుట్టిన వాడి బాధ్యత కాదా?"

"అవునవును. ఆడపిల్లల జీవిత నిర్ణయాల మీద బాధ్యత మన చేతుల్లోనే వుంది!"

"తిడితే తిట్టుగానీ .... అసలు సంగతి చెప్పవోయ్ బాబూ! రామారావుకి రాధనిస్తే బాగుంటుందంటావా!"

"ఎవరికి బాగుండటం?"

"ఎవరికేమిటి? మనకే! పోనీ రాధకి ..."

"ఆ సంగతి నా కెలా తెలుస్తుంది? రాధ చెప్పాలి."

"నీకో చెల్లెలుంటే నా బాధ తెలిసేదోయ్."

"నాకో చెల్లెలుంటే నీలాగే రామారావు వెనకాలా, గీమారావు వెనకాలా సి.ఐ.డీ.లాగ తిరుగుతానను కున్నావా?"

"మరి పెళ్ళెలా చేస్తావు?"

"నేను చెయ్యటం ఏమిటి, నాన్సెన్స్!"

"నువ్వలా తప్పుకునే రకం వాడివే, సందేహం లేదు. పోనీలే. మా చెల్లెలికైతే నేను పెళ్ళి చెయ్యక తప్పదు. దాని కష్ట సుఖాలు చూడవలసిన వాణ్ణి నేనే.

అర గంట నించీ అసలు సంగతి రానివ్వలేదు గదా? నీ కిది న్యాయం కాదు ప్రకాశం! నీకు తెలిసిన రెండు మాటలు చెప్తే నీ సొమ్మేం పోతుంది? రాధకి మంచి సంబంధం చెయ్యాలనే కదా నా తాపత్రయం?"

"మంచి సంబంధం అంటే? ...."

"అబ్బ! ఏమిటోయ్ నీ ప్రశ్నలు? మొన్న మా వీధిలో ఒక దుర్మార్గుడు పెళ్ళానికి విషంపెట్టి చంపేశాడు. ఇప్పుడు తెలిసిందా మంచికీ చెడ్డకీ తేడా?"

"అయితే, రామారావు పెళ్ళానికి విషం పెట్టి చంపుతాడో లేదో ఎలా తెలుస్తుంది మనకి? అడుగుదామా?"

"చాల్లేవోయ్! ఇష్టం లేకపోతే, చెప్పను పొమ్మన రాదూ? ఇంత హస్కు ఎందుకు?"

"గ్రహించావు కదా? నిజంగానే ఇతర్ల మంచి చెడ్డలు నేనేమీ నిర్ణయించలేను. అది నాకు తెలిసే వ్యవహారం కాదు. నా సంగతి అడుగు చెపుతాను, నే నెలాంటి వాణ్ణి? మంచివాణ్ణేనా?"

"మహా మంచివాడివిలే, ఏ పిల్ల వస్తుందో గానీ."

"అంత మంచివాణ్ణయితే .... మీ రాధ కోసం వేరే సంబంధాలెందుకు చూస్తావు? సిగరెట్లన్నా తాగని వాణ్ణి కదా నేను?"

"చాల్లేవోయ్! నీ హాస్యాలూ నువ్వూనూ. రామా రావు సంగతి మాట్లాడసలు."

"అదేం కుదరదు. నా సంగతి మాట్లాడు నువ్వు. నా చదువూ నా ఉద్యోగం, నా అలవాట్లూ, అన్నీ క్షుణ్ణంగా తెలుసు నీకు. రామారావులాగా నేను నీకు కొత్తవాణ్ణీ కాదు. రాధకి ఇంత తొందరగా పెళ్ళి ప్రయత్నాలు చేస్తారని నేననుకోలేదు. లేకపోతే ఎప్పుడో చెప్పేవాణ్ణి .... రాధంటే నాకు చాలా ఇష్టమని. నీకు చెప్పటానికి నాకేం సందేహం లేదు. రాధకూడా నన్నిష్ట పడుతుందనే నా నమ్మకం. నువ్వడిగి చూడు. లేకపోతే నేను మాట్లాడుతాను! నేనేదో హాస్యానికంటున్నానను కుంటున్నావా? ఐదారు నెలలనించీ నేనీ విషయం చాలా తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాను .... అదేవిటి అలా చూస్తావు?.... మాట్లాడవేం?"

"ఏం మాట్లాడను, మతి పోతోంటే!"

"ఎందుకూ? నీ చెల్లెలికి నేను తగిన వాణ్ణి కాదని భయంగా వుందా?"

"అసలు సంగతి ఎరగనట్టు మాట్లాడతా వేమిటి? నువ్వే మా కులం అయితేనా, నువ్వు కోరిన కట్నాలూ కానుకలూ ఇచ్చి నీ కాళ్ళుకడిగి కన్యాదానం చేసే వాణ్ణోయ్ తెలుసా?"

"నాకవేమీ వొద్దు శేషగిరీ! కులం గోత్రం అని నువ్వింకా చాదస్తంగా ఆలోచిస్తావెందుకు? సంవత్స రాల తరబడీ కష్ట సుఖాలు పంచుకుంటూ స్నేహితులుగా జీవిస్తున్నాం. తిన్నా .... తాగినా, ఈ కులాలు మనకి ఎన్నడూ అడ్డం రాలేదే! ఇంకా మన మధ్య ఇది ఇంత భయంకరంగా వుందా? వొద్దు. అదంతా పాతకాలం సంగతి. దానికిప్పుడు విలువేముంది?"

"నీకు తెలియదు ప్రకాశం! నువ్వు ఇలాంటివన్నీ లెక్కచెయ్యవు గానీ, మాకు సాధ్యం కాదు. అసలు మా అమ్మా, మా నాన్నగారూ వొప్పుకోరు. మా బంధువులంతా హేళన చేస్తారు. నువ్వేమీ అనుకోకుగానీ, తక్కువ కులం వాడే దొరికాడా అంటారు."

"అవును, అంటారు. వాళ్ళందర్నీ లక్ష్య పెట్టకు. చెల్లెలికి పెళ్ళిచేసే బాధ్యతంతా నీదే అన్నావుగా? పెళ్ళి చెయ్యలేని తండ్రికి కూతురి మీద అధికార మేముంటుంది? వాళ్ళందరికి నువ్వు నచ్చచెప్పాలి. లేకపోతే ధిక్కరించాలి. నువ్వు అవునంటే నీ చెల్లెలు కూడా ధైర్యం చేస్తుంది."

"అదంతా జరగదు లేవోయ్! ఏనాటి నుంచో వస్తోందిది. కులాలూ, మతాలూ వొదులుకోవటం నువ్వు మాటలు చెప్పినంత తేలికా? రాధ కన్నా అందమైన పిల్ల దొరుకుతుంది నీకు. పదిమందీ ఎలా పోతే మనం కూడా అలాగే పోవాలి. మీ కులంలోనే మంచి పిల్లని చూసి పెళ్ళి చేసుకో!"

"శేషగిరీ! రాధ కావలసిన మనిషికి రాధకన్నా అందమైన వాళ్ళెందుకు? ఇంత చిన్న విషయం నీకు అర్థం కాకపోతే నేనేం చెయ్యను? సిగరెట్లు కాల్చే అలవాటుంటే మానేవాణ్ణి, నీ చెల్లెలికోసం. నువ్వు లక్ష షరతులు పెడితే పాటించే వాణ్ణి. కానీ, ఈ కులం .... ఎలా వొదుల్చుకోను? అసలిది ఎక్కడుందో అంతు చిక్కటం లేదు నాకు. శేషగిరీ! మనుషుల మంచికోసం

నువ్వు కొంచెం సాహసం చెయ్యలేవా? నేను నిన్ను అడుగుతున్నాను. జీవితాలకి ఏమీ అవసరం లేని మూర్ఖత్వాలు వదిలెయ్యి! మీ వాళ్ళకి చెప్పి .... ఈ పెళ్ళి జరిగేలా చెయ్యి! .... కులాల్ని వదిలేద్దాం!"

"నీ మాటలు వింటోంటే నాకు చాలా విచారంగా వుంది ప్రకాశం! నన్నేం చెయ్యమంటావు? మా కుటుంబాల్లో .... ఎక్కడా .... ఇంతవరకూ వర్ణాంతర వివాహాలు జరగలేదు."

"పోనీ ఇప్పుడు జరగనియ్యి! మీ ఇంట్లోనే మొదలు పెట్టండి!"

"దానివల్ల చాలా ఇబ్బందు లున్నాయి లేవోయ్! రేపు పిల్లలు పుడితే ఏ కులం అవుతారు?"

"కులం వదులుకున్న వాళ్ళ పిల్లలకి మళ్ళీ ఏదో కులం ఎందుకు? అసలీ కులాలు మనుషులకు అవసరం లేదు కదా?"

"కానీ వాళ్ళని మిగతా పిల్లలు ఎంత హేళన చేస్తారో తెలుసా? వాళ్ళు మానసికంగా ఎంత నలుగుతారో ...."

"అదంతా ఇరుకు మనసులతో ఊహించే దరిద్రం. కులాల్ని లెక్క చెయ్యకుండా పెరిగే పిల్లలే మానసికంగా చాలా ఉన్నతులౌతారు."

"అదంతా ఎందుకొచ్చిన ఇబ్బంది? జరగదు లేవోయ్! మా వాళ్ళొప్పుకోరు."

"సరే, మీ రెవ్వరూ ఒప్పుకోవద్దు! రాధ మిమ్మల్ని ధిక్కరించి, నన్నిష్టపడి రిజిష్టర్ మేరేజ్ చేసుకుంటే?"

"ఇంకేం, చేసుకో! నన్నడిగేదెందుకు? మా ఇంటి ఆడపిల్లలు, వంశానికి మచ్చ తెస్తారనుకుంటున్నావా?"

"నిజంగా నీ చెల్లెలు వంశానికి మచ్చతెచ్చే రకం కాకపోతే, నేను నిశ్చింతగా మర్చిపోతాను. సరేనా? ఒకసారి నేను రాధతో మాట్లాడాలి. మీ ఇంట్లోగానీ, బయటగానీ .... ఎక్కడన్నాసరే. నాకా అవకాశం ఇయ్యి! ఈ సహాయం కూడా చెయ్యకూడదా? ఎప్పుడు రాను?"

"భలేవాడివే! నలుగుర్లో మమ్మల్ని నవ్వులపాలు చేసేలాగున్నావే!"

"నేను చేసేదేమిటి? మీ మూర్ఖత్వమే చేస్తుంది. రేపు రానా?"

"వొద్దు. ఏం ప్రయోజనం వుండదు."

"నీ కనవసరం! ఆ మాట రాధని చెప్పనీ!"

★ ★ ★

ఆ మాట రాధే చెప్పింది ప్రకాశానికి!

వాళ్ళన్న రాధకి చెప్పిన మాటలన్నీ చక్కగా వింది — "ప్రకాశం మంచివాడే. మన కులంలో అయితే అలాంటివాణ్ణి పాతికవేలిచ్చినా తేలేము. నిజమే, కాని .... ఎలాగ? మనవాళ్ళెవ్వరూ చెయ్యని పని మనం చేస్తే ఎన్ని ఇబ్బందులో! రేపేం జరిగినా మనకి సంఘం సానుభూతి ఉండదు. ఆలోచించుకో" అన్నాడు.

రాధ ఆలోచించలేదు. ఆలోచించాననుకుంది. "అన్నయ్య ఆలోచించాడు కదా?" అనుకుంది.

ప్రకాశంతో మాట్లాడేటప్పుడు "రిజిష్టర్ మేరేజా! వర్ణాంతర వివాహమా! నేనలా చెయ్యలేనండీ! మా అమ్మా, మా నాన్న, మా అన్నయ్యా...." అంటోంటే ఆమె మొహంలో వాళ్ళ ముసలి తాతలు కూడా కనపడ్డారు ప్రకాశానికి. రాధ, పుట్టినింటికి అపకీర్తి తీసుకురాని పిల్లేనని తేలిపోయింది.

చాలా తొందర్లోనే రాధని 'రామారావు కిచ్చి' వాళ్ళన్న సాంప్రదాయ బద్ధంగా పెళ్ళి చేసి, కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకున్నాడు.

ప్రకాశానికి, తన తర్కానికీ, జ్ఞానానికీ అందని వేదన మిగిలిపోయింది.

ప్రకాశానికీ, శేషగిరికీ మధ్య సంబంధా లేవీ మారలేదు. వీలయినప్పుడల్లా ఇద్దరూ కలుస్తున్నారు.

★ ★ ★

రాధ పెళ్ళయిన మొదట్లో కొంత కాలం శేషగిరి ఆమె జీవితం గురించి సంతోషంగా కబుర్లు చెప్తూండేవాడు. క్రమంగా అవి విషాదకరంగా మారాయి.

శేషగిరి రాధ సంగతులు ఎప్పుడు ఎత్త బోయినా "ఇప్పుడా కబుర్లెందుకూ? ఇంకేమైనా మాట్లాడు" అని ఆ ప్రసక్తి తప్పించేవాడు, ప్రకాశం.

రాధకి పెళ్ళయి మూడేళ్ళు దాటింది. ఆ మూడే

ళ్ళలో సగం కాలానికి పైగా రాధ పుట్టింట్లోనే వుంది. నూటయాభై సంవత్సరాలు కాపరం చేస్తే సంభవించే టన్ని విషాద సంఘటనలు జరిగాయి, ఆ మూడేళ్ళలో. కొన్నిటిని దాచినా, కొన్నిటిని వర్ణించేవాడు శేషగిరి ప్రకాశం దగ్గిర. ప్రకాశం ఎంత అయిష్టంగా విన్నా రాధ పరిస్థితి చాలావరకు అతనికి అర్ధ మయింది.

రాధ అత్తగారికి మొదటినించీ కోడలు తెచ్చిన లాంఛనాలు నచ్చక .... చాలక .... అసంతృప్తి! తల్లికి అసంతృప్తి కలిగించే భార్య మీదా, అత్తవారిమీదా, రాధభర్తకి ద్వేషం! రాధ నగలు పాడుచేసిన అల్లుడి మీద రాధ తల్లిదండ్రులికి ఈసడింపు! చెల్లెలి క్షేమాలు కనుక్కోడానికి తరుచూ వెళ్ళే అన్నగారి మీద రాధ భర్తకి భరించలేని అసూయ! అన్నిటినీ మించి రాధకీ, రామారావుకీ మధ్య అంతులేని దూరం! .... అగాధం!

ఆ పరిస్థితంతా వింటోంటే ప్రకాశానికి చాలా అసహ్యం కలిగేది.

రాధ ఆత్మహత్య చేసుకుంటా ననేంత విరక్తితో మాట్లాడుతోందని శేషగిరి అన్నప్పుడు ప్రకాశం అశాంతి అధిక మయింది "శేషగిరీ! అన్ని సంసారాలూ ఇలాగే వున్నాయి. నీ చెల్లెలికి కొత్తగా వొచ్చిపడ్డ కష్టం ఏమీ లేదు. మనం, మనుషులకన్నా పనికిమాలిన సాంప్రదాయాలకు ఇచ్చే విలువలు మనల్ని ఇంత హీనస్థితికి లాగుతున్నాయి. అసలు విషయం గుర్తించకుండా విచారించి ఏం లాభం?" అన్నాడు.

"నీకు తెలీదు ప్రకాశం! ఒక్కరోజో, రెండు రోజులో అయితే భరించ వొచ్చును. దాని బతుకంతా ఇంతేనా? మొన్న ఎందుకో అకారణంగా పోట్లాటపెట్టి .... నా ఎదురుగా దాన్ని, ఛెళ్ళున లెంపకాయ లేశాడు, దరి ద్రుడు!"

"నీ ఎదట లెంపకాయ లేశాడనేగా అంత కోపం? చాటుగా అయితే ఫర్వా లేదా?"

"చాటుగా ఏం ఏడిస్తే ఎవడిక్కావాలి? నా మొహం అన్నా చూడొద్దూ?"

"నీ ఎదటే నీ చెల్లెల్నికొట్టి నిన్నుకూడా అవమానం చేసినప్పుడు అతని ఆత్మ ఎంత గర్విస్తుందో ఆలోచించు! అతన్ని చాలా తేలిగ్గా క్షమిస్తావు! అవునా? క్షమించినట్టేగా? నిన్నూ నీ చెల్లెల్నీ అంత అవమానం చేసినా క్షమించడం గాక, అతన్నేం చెయ్యగలిగావు?"

"క్షమించటమా పాడా? భార్యాభర్తల గొడవల్లో మనమేం చెయ్యగలం?"

"భార్యా భర్తల గొడవలే గాని, అన్నా చెల్లెళ్ళ సంబంధాలేమీ వుండవా?"

"ఉండి ఏం లాభం? వాళ్ళ వ్యవహారం ఇంకా చెడిపోతుంది."

"చెడే దాన్ని చెడనివ్వటం చాలా మంచిది. వాళ్ళిద్దరి మధ్యా నువ్వు కల్పించుకో అక్కర్లేదుగానీ, ఆమెకి ఇష్టంలేని పరిస్థితుల్ని వొదిలించుకునేలాగ ఆమెకి నీ ప్రోత్సాహం ఇవ్వవచ్చు కదా?"

"అంతా అయిపోయిం తర్వాత ఏం ప్రోత్సాహం! ఏం సలహాలు! మూర్ఖుడు! దాని జీవితం ధ్వంసం చేశాడు."

"నువ్విలాగ చీటికీ మాటికీ అతన్ని తిడుతూంటే వినటానికి నాకు చిరాగ్గా వుంది. అసలు ఆమె జీవితాన్ని ధ్వంసం చేసింది నువ్వే. అతను కాదు. అతనికి, ధ్వంసం అనే ఆలోచనే లేదు. ఉంటే భార్యతో ముడిపడివున్న తన సొంత జీవితాన్ని అతను ధ్వంసం చేసుకోడు."

"నేనేం చేశానోయ్? నీ విషయంలో నేను సాహసం చెయ్యలేకపోయాను. అయితే మాత్రం, రాధకేం లోటు చేశాను? బోలెడు కట్నం ఇచ్చాను. లాంఛనాలన్నీ జరిపాను. ఏం లాభం? వాళ్ళుత్త దురాశ మనుషులు! నిజంగా .... రాధని నీకే ఇచ్చి పెళ్ళి చేస్తే చాలా సుఖపడేది. దాన్ని గురించి నాకీ దిగులుండేది కాదు."

"నువ్వేదో తప్పు చేశావనీ, పశ్చాత్తాపపడమనీ, నేననటం లేదోయ్! నన్ను చేసుకోనందుకే రాధ కష్టాలు పడుతోందని నా అభిప్రాయం కాదు. ఇప్పుడేం మించిపోయింది? నీ చెల్లెలి జీవితంలో ఇబ్బందులన్నీ పోయి ఆమె సుఖపడాలి. అంతేకదా? సమస్య వచ్చినప్పుడు దాన్ని ఎలా పరిష్కరించుకోవాలో అలాగే చేసుకోవాలి."

"అంతే, అంతే ప్రకాశం! దాని మొహం చూస్తోంటే నా మనసంతా పిండినట్టు అవుతుంది, అది సుఖపడాలంటే ఏం చెయ్యాలో తోచదు నాకు. ఎప్పుడే అఘాయిత్యం చేస్తుందోనని భయం!"

"రాధ సుఖం కోసం కొంచెం ధైర్యం చేస్తావా?"

"ఏమైనా చేస్తాను. నా ప్రాణాలన్నా ఇస్తాను."

"చెల్లెలి కోసం ప్రాణాలిచ్చి నీ భార్యా బిడ్డల్ని ఏం చేస్తావు? ఓహో! నీ భార్యని, ఆమె అన్న దగ్గిరికి పంపుతావు కాబోలు! నువ్వు రెండో రామారావువి!"

"అబ్బ! ఏదో అన్నాలే. రాధ సంగతేం చెయ్యమంటావు? నువ్వు బాగా ఆలోచిస్తావు. నీ సలహా చెప్పు!"

"డైవోర్స్‌కి ప్రయత్నాలు చెయ్యడం ఆమెకి మంచిది."

"ఛా! డైవోర్సా?"

"ఎందుకలా అదిరి పడ్డావు?"

"డైవోర్స్ చేసి .... తర్వాత ....?"

"ఆమె కిష్టమైతే మళ్ళీ పెళ్ళి ...."

"ఛీ! ఏం మాటలోయ్? ఇదేనా నువ్వు చెప్పేది?"

"మరి ఆమె సుఖపడాలన్నావుగా? ఆ దుర్మార్గుడితో ఎంతకాలం బాధలు పడుతుంది?"

"అయితే మాత్రం? ఇలాంటి పనా? ఆ మొగుడే కాస్త బుద్ధి తెచ్చుకోవాలి గానీ ...."

"నాన్సెన్స్‌గా మాట్లాడకోయ్! ఆ మొగుడికి చాలా బుద్ధి వుంది. తెచ్చుకోవాల్సింది మీరే. కొన్ని అనుభవాలన్నా నిన్ను మార్చాయేమో అనుకున్నాను. ఇప్పటికీ నీ చెల్లెలు నీ లాగే వుందా? చిలకలాగ నీ మాటలే వల్లిస్తోందా? ఆమెని కలిసి మాట్లాడనా? ఇప్పటికైనా ఆమె నీ ప్రభావంనించి బయటపడితే, ఆమెతో జీవితం సంతోషంగానే వుంటుందనుకుంటున్నాను నేను. నువ్వలా కోపంతో బుసలు కొట్టకు. అది రామారావు లక్షణం."

"నువ్వేమిటో అనుకుంటున్నావు. అలాంటి పని మా ఇంటా వంటా లేదు. మా మేనత్త ఏడో ఏట వితంతువైంది. అసలు మొగాడి మొహం ఎరగదు."

"ఎంత దురదృష్ట జన్మ!"

"దురదృష్ట జన్మా? ఆమె ఎంత కీర్తిమంతురాలైందో నీకేం తెలుసు? మా నాయనమ్మ పదిహేనో ఏట ...."

"సరే, సరే! మీ చరిత్రపుటలు మూసెయ్యి! మీ వంశం గొప్పది! మీ నాయనమ్మా .... మీ మేనత్తా పతివ్రతలు! కానీ .... ఆ ఘనతర శక్తులన్నీ .... ఇవాళ మీ రాధ జీవితాని కేమన్నా ఉపకరిస్తాయో లేదో ఆలోచించు వొక్కసారి."

"ఏమైనాసరే! భరించాల్సిందే, మా ఇంటి ఆడపిల్ల ఒక భర్తకి విడాకులిచ్చి .... ఇంకో .... ఛీ! ...."

"ఒకవేళ రాధ అతని దగ్గర్నుంచి వొచ్చేసి నాతో ఉండిపోతే ఏం చేస్తావ్?"

"దాన్ని నరికి నేను నరుక్కుంటాను."

"అలాగా? సరే, వొదిలెయ్యి ఇక ఆ సంగతి!"

ప్రకాశం రాధతో మాట్లాడినప్పుడు ఆమె పుట్టింటికే కాదు, మెట్టినింటికి కూడా కీర్తి తెచ్చే పతివ్రతేనని తేలింది!

శేషగిరి గర్వపడ్డాడు!

ప్రకాశం చాలా తొందరగా రాధని మర్చిపోగలిగాడు.

★ ★ ★

ప్రకాశానికి సుశీలతో పరిచయం స్నేహంగా మారిన తర్వాత ఒకసారి ఆమెని ఒక మాట అడిగాడు "మీకు అన్నలున్నారా?" అని.

"ఒక అన్నయ్య వున్నాడు."

"ఆయన ఎలాంటి వారు? — అంటే, మీ విషయాల్లో ఆయన ఎలా ప్రవర్తిస్తారు?"

"సరిగ్గా మా అన్నయ్య కూడా నిన్న ఇలాగే అడిగాడు మీ గురించి. మా అన్న గురించి వివరాలు మీ కెందుకు?"

"మీకు తెలీదనుకుంటాను. స్త్రీల జీవితాల మీద భర్త ఎంత పెత్తనం చేస్తాడో అన్న కూడా అంత పెత్తనం చేస్తాడు. అందుకే ఆయన్ని గురించి తెలుసుకోవాలని అడిగాను."

"అసలు ఇవ్వాళ మా అన్నయ్యని రమ్మన్నాను మిమ్మల్ని చూస్తాడని. 'నేను చూడ్డం ఏమిటి? అదంతా నువ్వాలోచించుకో' అన్నాడు" అని. నవ్వింది సుశీల.

ఆమె కళ్ళల్లో, ఆరోగ్యవంతమైన మనసు .... ఎవరి నీడలూ .... ఎవరి ఛాయలూ లేకుండా స్వచ్ఛంగా, స్పష్టంగా కనబడింది ప్రకాశానికి.

[1971 అక్టోబర్ 'వసుధ' మాసపత్రికలో] ★